

Hasta gözüyle mekân algısı

Kevser Akın

1982 yılında doğdu. İlk ve ortaöğrenimini Diyarbakır'da tamamladı. 2003 yılında İnönü Üniversitesi Türkçe Eğitimi Bölümünden mezun oldu. Yüksek lisans öğrenimini tamamladığı aynı üniversitede halen doktora çalışmalarını sürdürmektedir. Akademik çalışmalarının yanı sıra öykü ve deneme yazıları kaleme almaktadır.

"Beş dakika sonra hastaneden çıkıyorum. Son not: Bu odada başkaları inleyecekler. Onları şimdiden gayet iyi tanıyorum. Üstümden çıkarıp yatağa attığım robdöşambr içinde, ebediyen aynı insan bulunacak: Hasta."

(Peyami Safa, Dokuzuncu Hariciye Koşuşu)

Söyle güzel bir hastane çizelim gönlümüzce, devasa gri duvarlarını yıkalım önce, maviye boyayalım her yanını. Gökyüzü paklığı ile karşılaşın hastalarını. Kapılarından adım atarken içeri, o kesif kokusunu çarpması yüzlerimize. Bir tutam vanilya, biraz misk, sandal ağacı, amber, azıcık da kehribar karıştırıp sihirli bir koku üfleyelim koridorlarına. İnsan kalabalığı ile dolup taşmasını kapılar, sıra bekleyen insanların yüzlerine gülen suratlar takalım. İnleme sesleri bitsin, huzurlu bir melodi yayılsın dört bir yandan. Duvarlar rengârenk boyalarla bezensin; biri kırmızıyı seçsin, bir diğeri uçuk pembeyi... Siyah girmesin içeri. Sonra doktorlarımızı koyalım içine, hemşirelerimizi, hasta bakıcılarımızı ve diğerlerini. Onlar mı? Onlar gülümsesin, umutsuzlukla, korkuyla bakan yüzlere umut versin bakışları.

Gönlümüze göre bir hastane çizmek kulağa hoş gelen bir fikir ancak uygulamaya geçirilemeyecek kadar ütöpik. Hâlihazırda böyle bir fırsatımız yokken, mekân olarak hastane ortamını algılayışımız da küçük bir azınlık dışında maalesef pek de iç açıcı değil. Renklerin, kokunun, mimari yapının mekânları sıcak, samimi, huzurlu ve güven verici algılatmadaki rolü çok büyük ancak bunların çok daha öncesinde tecrübelerimiz, ruh hâlimiz, beklentilerimiz mekânları algılayış şeklimizi çok daha fazla etkilemekte. Acı tecrübeler çoğaldıkça mekâna yüklenen olumsuz duygular artmakta. Hiç hastane deneyimi yaşamamış biriyle ömrü hastane koridorlarında geçmiş biri için hastane kuşkusuz aynı duyguyu ifade etmez. Bir hasta olarak ya da hasta yakını olarak hastanede bulunmak her zaman için bilinmezliğin anahtarlarını ödünç almaktır. Ne renge boyarsanız boyayın

duvarlarınızı, ne kadar aydınlatırsanız aydınlatın kuytularınızı, orası kurtuluşu bekleyen insanlar için siyah ve beyazın karıştığı yerdir; gridir, dardır, soğuktur ve bir bıçağın ucu kadar keskindir.

Benim hastane ile tanışma hikâyem de griye henüz dönmemiş kirli bir beyazla başladı. Peyami Safa'nın "Dokuzuncu Hariciye Koşuşu" romanındaki kahramandan çok daha küçük olduğum yıllarda tanıştım hastane koridorlarıyla. Arı sokması ile şişen bedenimi söndürmek için apar topar sağlık ocağına yetiştirildiğim günleri saymazsam eğer, ilk hastane tecrübemi on yaşında küçük bir kız çocuğu iken yaşadım. Sağlık ocağı iyiydi, zihnimdeki rengi beyazdı, ürktücü devasa duvarları yoktu, hastaların bağışlarını duymazdınız orada. Elinde ilaçları ile gelen, enjeksiyon sırası bekleyen insanların uğrak yeriydi. Eli hafif hemşirelerden bahsederlerdi. Eli hafife denk gelen içten bir dua okur ayrılırdı. Pansuman denen bir şey vardı, bir de aşı vardı tabii. İsmi bile güzeldi, sağlığın yuvasıydı orası, küçük ama sevimli, korkulur muydu hiç? Yanakları, parmakları, bütün bedeni minik bir arının sokması ile davula dönen beni, eski boyutlarıma döndüren sihirli ilaçların olduğu büyülü bir mekândı, kurtuluş yerimdi. Ama on yaşında tanıştığım hastane koridorları aynı hissi vermemişti bana. Hasta değildim tanıştığım, iki günlük zorunlu bir kalıştı benimkisi, hasta yakını olarak bulunduğum kırk sekiz saatlik bir sınav yeri. Küçük olduğum ve her şeyin gözüme kocaman geldiği yıllardı. Daha önce gördüğüm sevimli sağlık ocağına ve kasabanın küçük hastanesine benzemiyordu. Kocaman, gri duvarlarıyla karşılaşmıştı beni, şehrin en büyük hastanesi olduğunu söylüyorlardı büyükler. Daha önce hiç görmediğim kadar hastayı görmüştüm koridorlarında.

Hepsinin ağzında bir sıra muhabbeti... Öfkeliydi herkes, koridorlarda, sedyelerde, tekerlekli sandalyelerde bir yığın insan... Zorlukla ayakta duranlar, ağlayan bebekler, beyaz önlüklü, mavi önlüklü hastane çalışanları... Ortak tek noktaları vardı; yorgun yüzleri.

Koridorlardan uzaklaşıp bir yığın insanla asansöre tikişmiş, servislere doğru yol almıştık. Bu kez göz kliniğinin kapısı aralanmıştı. Polikliniklerdeki kargaşa yoktu orada. Servisin içerisine adım attığımda kocaman bir akvaryum ve içindeki rengârenk balıklar karşılaşmıştı beni. Hastanenin resmi ve soğuk atmosferi içerisinde gördüğüm en güzel şeydi o balıklar. Sonra iki yataklı, pencereleri hastanenin duvarlarına bakan, gündüz ve geceyi ayırmanın pek de mümkün olmadığı o kasvetli oda... Babaannemin odasıydı, yanında yirmili yaşların sonlarında olduğunu tahmin ettiğim başka bir hasta ve refakatçisi... Beyninde tümör olduğunu anlatıyor, gözleri tümörden dolayı görmüyormuş, ameliyata alınacakmış. Anlatıyor hikâyesini, on yaşındaki ben, umut vermeye çalışıyorum. "Konuş!" diyor, "Konuş, senin yaşlarında kızım var, tıpkı sana benziyor sesi, konuş ki o yanımdaymış gibi huzur bulayım. Konuş ki görmeyen gözlerim aydınlansın." Dinledikçe onu, iki yataklı, karanlık kasvetli oda daha fazla daralıyor, duvarlar üzerime üzerime geliyor, tıpkı bir dişli gibi içine almak ve parçalamak istiyor beni, pencereden sızan cılız ışık bir nokta kadar küçülüyor. Servisin huzur veren tek yerine kaçıyorum, akvaryuma, balıklara kaçıyorum, hastanenin tek huzurlu yerine... Dışarıda bahar, içeride kara kış hüküm sürüyor. Ne doktorlar ne de hemşireler konuşmuyor bizimle. Ne olacağını bilmeden bekliyoruz, onların yüzleri de asık, tıpkı koridorlardaki diğerleri gibi.

Servisten başka servislere geçiyorum. Ellerinde sonda torbaları koridorlarda gezinen amcalar, hepsi çok yaşlı, hiçbirinin iyileşeceğine inanmıyorum. Sanki o koca hastane insanları öğüten devasa bir değirmen gibi ürkütücü geliyor. Hastanede geçirdiğim iki gün uzadıkça uzuyor, çıkış anım bir tutsağın özgürlüğüne kavuşması kadar coşkulu. Dışarıdaki insanlar mutlu, karnaval coşkusu var yüzlerinde. Hastane siyah, dışarıyı annemin bembeyaz çarşafı kadar pak... Yıllar sonra hastanedeki iki günümü yazdığım günlüğümü buluyorum bodrum katında, sayfanın arasından on yaşındaki küçük kızın çizdiği hastane resmi düşüyor. Duvarlarını siyaha boyadığım bir hastane, karınca sürüsü gibi insanlar, asik suratlı yüzler ve sonda torbaları elinde gezinen yaşlı amcalar...

Hasta yakını olarak ilk kez bulunduğum hastaneye mekân olarak yüklediğim anlam hayli kötüydü, sonraki yıllarda büyük bir değişim olmadı bu hissiyatımda. Ürkütücü, kasvetli, renksiz ve mutsuz bir mekân olarak kaldı zihnimde. Koridorlarında kaybettiğim sevdiğilerimin de payı büyüktü sevimsiz hissetmemde. Sonra hafızama işleyen o kesif kokusu, her metrekaresine işlenmiş ağır koku. Dünya üzerindeki hiçbir parfüm üreticisinin bastırmaya kâfi gelemeyeceği keskin koku. Peyami Safa romanında bahseder o meşhur hastane kokusundan. "...iyod, eter, yağ, ifrazat ve saire kokularından mürekkep, terkibi tamamıyla anlaşılmayan bir hastahane kokusu..." (1) her dönemde aynı olan, değişmeyen, hastaneyi hastane yapan yegâne unsur...

Hastane, mekân olarak kişinin kendini savunmasız gördüğü, korunmaya en fazla muhtaç duyduğu, empatiyi iliklerine kadar hissettiği bir alan. Orada hasta ya da hasta yakını olarak bulunduğunuzda ne yaptığınız işin ne eğitiminizin ne de bilgi birikiminizin önemi kalmıyor. Tedavi gördüğünüz odanın konforu, ne kadar ışık aldığı, yemeklerinizin hangi tabaklarda servis edildiği, duvarlarınızın hangi renge boyandığı, yatağınızın teknik donanımı bir ayrıntıdan öteye geçemiyor. Orası ortak acılarla bir araya gelmiş insanların şifa dilendiği, bir mahşer yeri gibi kurtuluşu arzuladığı ortak bir alan. Hastane, dünya üzerindeki Araf'ı yaşatır size. Ağır bir tedaviden sıyrılıp kavuştusanız sağlığınıza, bir daha düşmemek için gayret edersiniz. Çünkü orada her şey dışarıdakinden farklıdır. Aclan Sayılğan *Sanatoryum* adlı şiirinde çok güzel anlatır bu farklılığı: "*Burada/ Her şey/Bir başka/ Ağaçların bile/Ateşi*" 37.6 (2).

Hastanede hangi klinikte yattığının önemi yoktur mekânı algılayışınızda, ruh hâlinizdir belirleyici olan. Ünlü şair Tezer Özlü, manik-depresif tanısıyla hayatının bazı dönemlerinde psikiyatri kliniklerinde

tedavi görür, giyotine benzettiği elektroşok tedavisi uygulanır. Bir yazısında "*Bu kapıların ardına bir daha dönmeyeceğimi biliyorum. Böylesi bir sefaleti hiçbir zaman yaşamayacağım. Beni iyileştiren, ne şok ne de ilaçlar. Beni iyileştiren, bu kliniklere bir kez daha kilitlenme olasılığının verdiği derin korku.*" (3) diyerek tedavi gördüğü kliniklerin mekân olarak üzerinde bıraktığı silinmez etkiden bahseder. Onun gözünde hastane korkuyla örülü, kaçılması gereken karanlık bir alandır.

Hastane, çoğu hasta için negatif duyguları çağırırsa da azınlıkta olan bir grup hasta için güvenli bir mekân olarak algılanabiliyor. 1964 yılında basımı gerçekleştirilmiş olan "İnitiler" adlı kitapta Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesinde tedavi gören hastalardan birinin kaleme aldığı *Timarhane ve Ben* başlıklı şiirde hastanenin algılanışı oldukça sevimlidir.

"*Tuhaf bir aşinalık nedir timarhaneye
Taburcu olup olup dönüyorum geriye
Her seferinde bu son dedim arkadaşlara
Yine döndüm bahçeye, yemyeşil ağaçlara
Anlaşılan aşığım yeşil güzelliklere
Ne kadar desem geldim bu defa son kere
Öyle sanıyorum ki bir özlem duyacağım
Az zaman sonra tekrar burada olacağım
Cemiyetten daha hoş ve iyi ki burası
Silinmiyor ruhumdan yıllardır hatırası
Belki bir çöl olsaydı akıl hastanesi
Gidenlerin gelmezdi tekrar geri dönesi."* (4)

Şiirin müellifinin hastaneye karşı hissettiği derin bağlılığı, hayatının hiçbir döneminde hissetmedim. Hasta yakını olarak bulunduğum hastane koridorlarında derin izler almışken bir de hasta olarak bulunmak ve mekânı canlı canlı hissetmek nasip oldu günün birinde, üstelik bir ameliyat dolayısıyla. Peyami Safa Dokuzuncu Hariciye Koğuşu'nda ameliyathaneye giren kahramanının gözünden mekânı şöyle tasvir eder.

"Bembeyaz oda. Hamam gibi sıcak. Sessiz. Kaynayan suların ince fısıltıları. Kimıldayan ve kimıldamayan beyazlıklar arasında kamaşan gözler eşyanın çizgilerini seçemiyorlar. Bütün salonu çökertecek ağır bir sessizlik. Hayatın nasıl bir şey olduğunu unutturan bambaşka bir âlem. Bir rüya odası. Uyuşturucu koku, belki de kloroform (...) Çabuk uyumak, kaybolmak istiyorum. Kuvvetli nefes aldım. Sesler, sıcak buğular arasında halvetlere doğru uzaklaşarak eriyorlar. Kendimi son defa olarak bir an bulup kaçırıyorum." (5)

Safa'nın tasvirinden farklı bir ameliyathane tecrübesiydi benimkisi. Kaynayan sular yoktu, bembeyaz bir oda da değildi

benimkisi. Ortak olan tek şey "Hayatın nasıl olduğunu unutturan bambaşka bir âlem, bir rüya odası." benzetmesi. Mekânın bende ruhsal algısı tam olarak buydu. Ameliyathane=Bir rüya odası.

Sedye, ışıklar, yeşil örtüler, kontrolünü kaybetmiş beden, etrafta gezinen eldivenli, yeşil kıyafetli, maskeli yüzler, kendi kendine kalış ve iliklerine kadar donduran soğuk... Benim hikâyemin ameliyathanesi bunlardan müteşekkildi.

Hasta olarak bulunduğum ikinci hastane maceramda mekâna dair algılarım biraz da olsa yumuşadı. Eski ürkütücülüğünü hissetmiyorum artık. Değişen ne mi, aslında hiçbir şey. Hâlâ istediğim renklere boyamadılar duvarları, hâlâ yığınla insan bekliyor sıralarda, hâlâ dehize benzer uzun koridorları var servislerin, o kesif koku hâlâ çarpıyor yüzüme ama ikinci deneyimimde mekânı bana güvenli hissettiren bir şey oldu. Güler yüzlü insanlar çıktı karşıma, yapılacakları tek tek anlatan, beni rahatlatan insanlar... Bir robot olmadığımı, gevşeyen vidalarımı sıkıştırmak için ameliyathaneye alınmadığımı hissettiren insanlar. Hasta psikolojisinden anlayan çalışanlar. Şimdi anlıyorum ki zihinlerimizde mekânlara yüklediğimiz simgesel anlamlar ne kadar kötü olursa olsun hâlden anlayan, insan olduğumuzu hatırlatan, değer veren, gülümseyerek içimizdeki korkuyu yok eden insanlar varsa yanımızda bulunduğumuz mekânın fiziksel darlığının, bozuk mimarisinin, karanlık ve kasvetli hâlinin, hatta kötü kokusunun bile bir önemi kalmıyor. Çünkü mekân bu insanlar sayesinde genişliyor, aydınlanıyor, anne kucağı gibi güvenli bir sığınağa dönüyor.

Bazen sevinçlere gark edip cennet bahçesine bazen ıstıraba dost edip Yusuf'un karanlık kuyusuna dönse de, her durumda bir hastanın gözünde hastanenin en güzel yeri sağlığına kavuşup kapısından bahçesine adım attığı kapı eşiği oluyor. Hâsılı onlarla da onlarsız da olmuyor. Aşık Veysel'in dizesiyle "*Dünyalar durdukça dur hastane*" (6) deyip yolumuzun az düşmesini dileyerek yapalım duamızı...

Kaynaklar

1) Safa, P. (2000). *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu*, İstanbul: Ötüken Yayınları, s.5

2) <http://evvel.org/sanatoryum> (Erişim Tarihi: 09.01.2016)

3) <http://yedigunyazilari.blogspot.com.tr/2013/02/tezer-ozlu-kanser-in-hayatn-ve-olumun.html> (Erişim Tarihi:08.01.2016)

4) Tuncer, B. (1964). *Akıl Hastalarının Yazdığı Şiirler: İnitiler*, İstanbul: Matbaa Teknisyenleri Basımevi, s.85

5) Safa, P. (2000). *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu*, İstanbul: Ötüken Yayınları, s.106

6) <http://muallimce.net/saglik-haftasi-siirleri/hastane-siiri> (Erişim tarihi: 08.01.2016)